

ზვიად აბაშიძე*

ეთნიკური უმცირესობების რეგულაციის საკითხი თანამედროვე პოლიტიკურ პროცესებში: დასავლური გამოცდილება და საქართველო

აბსტრაქტი

წარმოდგენილი სტატია, დასავლურ ლიბერალური დემოკრატიებში ეთნიკური უმცირესობების თაობაზე არსებულ რეგულაციებსა და მოდელებს მიმოიხილავს და დასკვნაში მის ქართულ ვითარებასთან დაკავშირებას ცდილობს. იმის მიუხედავად, რომ თანამედროვე სამყაროში აქტიურად მიმდინარეობს ერთის მხრივ გამალებული ემიგრაცია და მეორეს მხრივ მათ საპირწონედ რადიკალური მემარჯვენე პოლიტიკური მოძრაობების აღმოცენება, რომელმაც მნიშვნელოვანი ცვლილებები შეიტანა ტრადიციული დასავლური ერი-სახელმწიფოს გაგებაში, მიგვაჩნია რომ ფუნდამენტური საკითხების რადიკალური ცვლილება არც თუ მარტივია ახლო მომავალში და საამისოდ გაცილებით დიდი კატაკლიზმების მოხდენაა საჭირო. აქედან გამომდინარე, მიგვაჩნია, რომ იმის მიუხედავად, რომ საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია უახლესი ტენდენციების გათვალისწინება, ეს არ უნდა ცვლიდეს ინტერესსა და საჭიროებას ტრადიციული ფუნდამენტური დასავლური ტრადიციების ქართულ კონტექსტში გადასაზრებისთვის.

საკვანძო სტყევები: უმცირესობები/ეთნიკური უმცირესობები; სამოქალაქო ინტეგრაცია; ერი-სახელმწიფო; მულტიკულტურალიზმი.

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პოლიტიკის მეცნიერების მიმართულების ასოცირებული პროფესორი, პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი.

შესავალი

ეროვნული სახელმწიფოს ტრადიციული მოდელის შენარჩუნება და ეთნიკური მრავალფეროვნების მშვიდობიანი რეგულაციის საკითხი თანამედროვე სამყაროს და მათ შორის თანამედროვე საქართველოს ერთი ფუნდამენტურ პრობლემატაგანია. ბევრი ტრადიციული მიდგომა, რომელიც აქამდე უცვლელ და მდგრად ფენომენად გამოიყურებოდა, სოციო-კულტურული და პოლიტიკური ტრანსფორმაციის გამო ცვლილებებს განიცდის და გარკვეულ გადაზრებას მოითხოვს.

წარმოდგენილი სტატიის მიზანია მიმოვიხილოთ დასავლურ პოლიტიკურ ტრადიციაში ჩამოყალიბებული ეთნიკური მრავალფეროვნების რეგულაციის გამოცდილება და მის საფუძველზე გარკვეულწილად მოვახდინოთ მათი გადაზრება თანამედროვე საქართველოსთან მიმართებაში, რომლისთვისაც ეთნიკური მრავალფეროვნება დამოკლეს მახვილად იქცა წარმატებული დემოკრატიული და სტაბილური პოლიტიკური ინსტიტუტების მშენებლობის გზაზე.

1) ერადქმნადობის პროცესი ეთნიკური მრავალფეროვნების კონტექსტში

საყოველთაოდ გაზიარებული აზრია, რომ თანამედროვე დასავლურმა ტერიტორიულმა სახელმწიფოებმა ჩამოყალიბება იწყეს 1648 წლის ვესტფალიის ზავის შემდგომ, როდესაც ევროპის კონტინენტზე დასრულდა ე.წ. “30 წლიანი ომი” და საფუძველი დაედო თანამედროვე სუვერენიტეტის თეორიებს და საერთაშორისო სამართლით მიერ აღიარებულ სახელმწიფოთა საზღვრების ურღვევობის პრინციპს. თუმცა იგი მყისიერად არ ჩამოყალიბებულა და მრავალგვარი განვითარება და სახეცვლილება განიცადა, რათა ჩვენამდე მოეღწია და თანამედროვე ფორმა მიეღო.

ტერიტორიული სახელმწიფოების აღიარებამ, ნელ-ნელა საფუძვლები გამოაცალა ფეოდალურ, დინასტიურ სახელმწიფოებს და განმანათლებლობის პროექტის განვითარების შედეგად სათავე დაუდო თანამედროვე ერი-სახელმწიფოს კონცეფციას, რომელიც პირველად პრაქტიკულ რეალობაში მე-18 საუკუნეში საფრანგეთის ბურჟუაზიული რევოლუციით და აშშ-ს შექმნით გამოიხატა. (Europe since 1945, Encyclopedia (2001):34-37). როგორც მოსწრებულად შენიშნავს იურგენ ჰაბერმასი, “დემოკრატია და ნაციონალიზმი ტყუპისცალები არიან, რომელიც ფრანგულმა რევოლუციამ შვა” (Юрген Хабермас, (1995). стр.24).

ერი-სახელმწიფოს კონცეფცია მმართველობის კოლექტიურ ლეგიტიმაციას მოითხოვდა და უარს ამბობდა ტრადიციულ იერარქიულ დინასტიურ მართვას და ლეგიტიმურობის ღვთიური წარმოშობის კონცეფციაზე. ეს იყო ერთგვარი ჯანყი ფეოდალურ საზოგადოებაზე, სადაც სოციალური სტატუსი და სოციალური როლი ასკრიპციულ, წინდაწინ მიწერილ ფენომენს წარმოადგენდა. ფეოდალიზმში, ამგვარი სოციალური პოზიციიდან თავის დაღწევა პრინციპში შეუძლებელი იყო და იგი დაბადებითვე განისაზღვრებოდა. ცვლილების და მათ შორის სოციალური ცვლილების შესაძლებლობა მოდერნის პროექტის დამახასიათებელი ფენომენია მხოლოდ. ამავე ახალმა ვითარებამ ფართე სამოქალაქო თანასწორობის იდეა მოიტანა, რომელიც უპირატესად ლიბერალური პოლიტიკური ფილოსოფიის განვითარებას ემყარებოდა. მოცემული პოლიტიკური ფილოსოფია, კერძო და საჯარო ცხოვრების გაყოფის ძველ ბერძნული პოლიტიკური ფილოსოფიის ახლებურ ინტერპრეტაციას გვთავაზობდა და ყოველგვარი სოციალური და პოლიტიკური ორგანიზაციის წარმოქმნის საფუძვლად ინდივიდუალურ საზოგადოებრივ ხელშეკრულებას განიხილავდა. ამით იგი უარს ამბობდა სოციალური ორგანიზაციის ასკრიპციულ კონცეფციებზე. (Donald H. Horowitz (1992): 13-14).

ლიბერალიზმის მთავარ საზრუნავს, მოქალაქის ინდივიდუალურ თავისუფლებასთან ერთად, ახალი მდგრადი “დემოსის” შექმნა წარმოადგენდა, რომლის საფუძველიც “მოქალაქე-ინდივიდი” უნდა გამხდარიყო. “მოქალაქე-ინდივიდის” კატეგორიისთვის უპირველეს ამოცანას ინდივიდუალური იდენტობა ფორმირება წარმოადგენდა, რომლის რაიმე ჯგუფობრივ იდენტობას საჯარო-პოლიტიკური სივრცისთვის მეორადი მნიშვნელობა ქონდა და მას კერძო ცხოვრების დონეზე ტოვებდა. იგი ნორმატიულად მოითხოვდა საჯარო-პოლიტიკურ სივრცეზე რაციონალური “მოქალაქე-ინდივიდის” არსებობას, რომელთა დიდი კრებულები უნდა ყოფილიყო “ერი”, როგორც თანამედროვე სახელმწიფოს ლოიალობის მთავარი ობიექტი, ლეგიტიმურობის წყარო და სუვერენიტეტის უმაღლესი ინსტანცია. ლიბერალური ერი-სახელმწიფოს იდეალური ტიპი, საზოგადოების გაერთოვანოვნებას და ჰომოგენურობას მოითხოვდა, რომელიც არ უნდა დარღვეულიყო მისი ეთნო-კულტურული დიფერენციაციის გამო. პირიქით, სახელმწიფოს უნდა ეზრუნა მისი მოქალაქეების კულტურულ გაერთოვანოვნებასა და მდგრადობაზე. შესაბამისად, უფრო მეტი ყურადღება დაეთმო კულტურულ სტანდარტიზაციას, ვიდრე ეთნიკური მრავალფეროვნების უზრუნველყოფას და მის შემდგომ დაცვას. სოციოლოგიის ერთი რომ ვთქვათ, თანამედროვე ერი-სახელმწიფო ინტენსიურ, ერთი მიმართულების, ვერტიკალურ მობილობას მოითხოვდა და ამით უპირისპირდებოდა ძველი რეჟიმის კარჩაკეტილობას. (Урс Альтерматт (2000): 10.34).

ერი-სახელმწიფოს საყოველთაო ზეობის ხანად მე-19 საუკუნე და მე-20 საუკუნის პირველი ნახევარი ითვლება. მოცემულ პერიოდში, ერი-სახელმწიფოს და ნაციონალიზმის იდეების განვითარებამ ძირი გამოაცალა მსხვილი იმპერიების არსებობას და სათავე დაუდო შედარებით პატარა ტერიტორიული პოლიტიკური ერთეულების არსებობას, რომელიც უკვე საკუთარი მოსახლეობის ერთი-

ანობას და პოლიტიკურ-კულტურული ერთგვაროვნების პროექტს გვთავაზობდა(The theory of Stein Rokkan; State formation, nation-building and mass politics in Europe (1999): 72-87).

მოცემული პოლიტიკური პროექტი და თეორიული წიაღ-სვლეები გაბატონებულ პარადიგმას წარმოადგენდა გასული საუკუნის 60-70 წლებამდე, მაგრამ დასავლურ სივრცეში ე. წ. “ახალი სოციალური მოძრაობების” (ფემინისტური, მწვანეთა, შავკანიანთა, სექსუალურ უმცირესობათა მოძრაობები) წარმოშობამ და ემიგრაციის ინტენსიფიკაციამ ტრადიციული ლიბერალური პოლიტიკური ფილოსოფიის კრიტიკა გამოიწვია, რომელიც პრაქტიკაში ე.წ. “მულტიკულტურული” პოლიტიკის დანერგვას და თეორიულ დისკურსში გამოიხატა. მოცემული თეორიული კრიტიკა დაიწყო 1979 წელს აშშ-ში, რომელსაც ეწოდა დავა ე. წ. “კომუნიტარებს” და “ლიბერალებს” შორის. აღნიშნული დავა განსაკუთრებით გასული საუკუნის 80-იან წლებში გახდა თვალშისაცემი. (Robert E. Goodin (2006): 289-303; Steven S. Lee (2008): 19-34).

“კომუნიტარები” (მაიკლ სენდელი, ჩარლზ ტეილორი, მაიკლ უოლცერი, უილ კიმლიჩკა და სხვები) აკრიტიკებდნენ ტრადიციულ ლიბერალურ “მოქალაქე-ინდივიდის” კონცეფციას. კრიტიკის მიხედვით, მოცემული კონცეფცია დაცლილი იყო ინდივიდთა კულტურული იდენტობის აღიარების მოთხოვნისგან და “მეობა” (self) მხოლოდ ადამიანის ინდივიდუალური იდენტობისგან წარმოდგებოდა. შესაბამისად, საყოველთაო გულგრილობამ “მოქალაქე-ინდივიდის” სამყოფელი კულტურული გარემოს მიმართ, სოციეტალურ ურთიერთობათა დონეზე ახალი უთანასწორობა წარმოშვა, რომელიც ამჯერად არა იმდენად ეკონომიკური კატეგორიებით აღიწერებოდა, არამედ ე. წ. “განსაკუთრებულ”, “უმცირესობათა” კულტურების მიმართ ინდიფერენტიზმით და ასიმეტრიული დამოკიდებულებით. “კომუნიტარებს” მიაჩნდათ, რომ ის მიკრო სოციო-კულტურული გარემო, რომელშიც ხდებოდა ადამიანის

პირველადი სოციალიზაცია, წარუშლელ კვალს ტოვებდა მასზე და შესაბამისად მისი “მეობის” (self) ფორმირებაში გადამწყვეტ როლს თამაშობდა. ამიტომაც, ადამიანის სამოქალაქო ღირსებაც მისი კულტურული “მეობისგან” წარმოსგდებოდა, რაც თავის მხრივ კულტურული მრავალფეროვნების საჯარო-პოლიტიკურ აღიარებას და დაცვას მოითხოვდა. “კომუნიტარების” აზრით, ტრადიციული ლიბერალური ერი-სახელმწიფო, საზოგადოების გაერთგვაროვნების პოლიტიკურ პროექტს ახორციელებდა და მობილობის მხოლოდ ერთ, ვერტიკალურ გზას გვთავაზობდა, მაშინ როცა თანამედროვე საზოგადოება კულტურულად მრავალფეროვანი გახლდათ და მობილობის განვითარებას უკვე ჰორიზონტალურ სიბრტყეზე მოითხოვდა, რომელიც უფრო მრავალგანზომილებიანი უნდა ყოფილიყო.

ტრადიციული ერი-სახელმწიფოსთვის ხომ სამოქალაქო აქტივობას მხოლოდ ადამიანის ინდივიდუალური მოღვაწეობა და პასუხიმგებლობა წარმოადგენდა. არა და მოქალაქის პასუხისმგებლობას და იდენტობას, არა მხოლოდ მისი პოლიტიკური ლოიალობა განსაზღვრავდა, არამედ მისი კულტურული იდენტობაც. ამიტომაც, “კომუნიტარების” აზრით, დასავლურ საზოგადოებებს უარი უნდა ეთქვათ ტრადიციულ მოდერნულ, მკაცრად ინდივიდუალისტურ რაციონალიზმზე და გადართულიყვნენ პოლიტიკის კულტურული მრავალფეროვნების უზრუნველყოფაზე. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, “კომუნიტარების” მიხედვით, ტრადიციული მოდერნის პროექტი, რომელიც პოლიტიკური და კულტურული ლოიალობის ურთიერთდამთხვევას ნორმატიულად მოითხოვდა, სინამდვილეში ვერ პასუხობდა არსებული ვითარების მოთხოვნებს და ყავლი ქონდა უკვე გასული. შესაბამისად ამისა, სადემარკაციო ხაზი უნდა გაგვევლო თანამედროვე პოლიტიკურ და კულტურულ ლოიალობას შორის. მოქალაქენი საჯარო-პოლიტიკურ სივრცეზე საკუთარი კულტურული იდენტობით უნდა წარმდგარიყვნენ, რომელიც ხში-

რად განსხვავდებოდა მათი პოლიტიკური ლოიალობისგან. “კომუნიტარების” მიხედვით, საკითხისადმი ამგვარი მიდგომა, არათუ რაიმე ტრადიციიდან გადახვევას მოასწავებდა, არამედ, პირიქით, ლიბერალური სამართლიანობის სულისკვეთების შემდგომი განვითარებით იყო ნაკარნახევი. (ჩარლზ ტეილორი/ თანამედროვე პოლიტიკური ფილოსოფიის ანთოლოგია, (1996): 635-672; იანოშ კიში, (1996) თანამედროვე პოლიტიკური ფილოსოფიის ანთოლოგია: 6-67; Amartya Sen (2010): 31-124).

“კომუნიტარებს” მრავალი კრიტიკოსი გამოუჩნდათ მაშინვე, თუმცა მათმა იდეებმა რეალურ პრაქტიკაში გარკვეული განხორციელება მაინც მოახერხეს და მხარდამჭერიც მრავალი პოვეს, როგორც აკადემიურ, ისე სოციალ-პოლიტიკურ წერეებში. (პოლიტიკური ფილოსოფიის ანთოლოგია (1996): 6-67; Amartya Sen (2010): 31-124).

2) “ეთნიკური” / “ეროვნული” უმცირესობის ცნება

დღემდე საკმაოდ დიდი დავა არსებობს ცნება “ეთნიკური” და “ეროვნული” უმცირესობების შესახებ. როგორ წესი, დასავლეთ ევროპულ სამყაროს და აშშ-ში უპირატესობა გააჩნია “ეთნიკური” უმცირესობების კონცეფციას, რადგანაც მისთვის “ერი” დიდი სამოქალაქო ერთობაა და შესაბამისად ერთ „ერში” კიდევ დანარჩენი “ერების” არსებობა ანაქრონიზმია. ევროპის შედარებით აღმოსავლეთ ნაწილს და აზიაში, უპირატესობა ცნება “ეროვნულ უმცირესობას” ენიჭება, რადგანაც მოცემულ გეოგრაფიულ სივრცეში ისტორიული განვითარებების გამო ერის ეთნიკური დისკურსია გაბატონებული და შესაბამისად “ეთნიკური” ჯგუფი ‘ეროვნულ ჯგუფთან’ იგივედებოდა (იხილეთ:Kohn, Hans: 1944).

ისტორიულად, ეროვნული/ეთნიკურ უმცირესობების პრობლემა, მე-19-20 საუკუნეების ნაციონალიზმის “დამატებითი პროდუქტია”. გამალებული ჰომოგენიზაციის და ფრანგული ასიმილა-

ციის შედეგად, ვერ მოხერხდა კონკრეტულ საზოგადოებებში კულტურული განსხვავებულობის მოსპობა და საზოგადოებები კვლავაც ჰეტეროგენულნი დარჩნენ.

“სხვათა” მიმართ ტოლერანტობის პირველი ტალღა მე-15-18 საუკუნეების ევროპის ისტორიაში უნდა დავძებნოთ. მოცემული პროცესი განსხვავებული რელიგიური აღმსარებლობის პირების მიმართ ტოლერანტულ მოპყრობაში გამოიხატებოდა და სხვადასხვა რელიგიურ ჯგუფთა თანაარსებობას უწყობდა ხელს. ასეთი პრეცედენტები იყო მაგალითად: 1436 წელს ბოჰემიელი და მორავიელი ჰუსიტების შეთანხმება იმპერატორ სიგიზმუნდთან. გერმანიაში მსგავს პროცესს ადგილი ქონდა 16-17 საუკუნეებში, რომელიც გამოვლინდა აუგსბურგის 1555 წლის და ვესტფალიის 1648 წლის შეთანხმებით, რომლებმაც ზოგადად კალვინისტების და კათოლიკების ურთიერთობების დარეგულირება მოახდინეს. მაგრამ ტოლერანტობის კონცეფციის ფართოდ განვრცობა განმანათლებლობის განვითარებამ და 1848 წლის მოვლენების შემდგომ განვითარებული კონსტიტუციური რეფორმების შემდეგ მოხდა. ზოგადად მე-19 საუკუნეში უმცირესობების საკითხი კერძო სფეროდ იქნა გამოცხადებული და მისი რეგულირები საჯარო წესების ვალდებულებითობა არ არსებობდა. (Daniel Smihula (20090: 45).

საერთაშორისო სამართალი არ განსაზღვრავს “ეროვნული უმცირესობის” კატეგორიას. დასავლურ რეალობაში პირველი ოფიციალური ხსენება “ეროვნული უმცირესობისა” მოხდა 1992 წლის დეკემბერში, როდესაც გენერალურმა ასაბლემ მიიღო დეკლარაცია პირებზე, რომლებიც ეროვნულ/ეთნიკურ, რელიგიურ და ლინგვისტურ უმცირესობებს ეკუთვნიან. ხშირია შემთხვევები, როცა “ეროვნული უმცირესობა” სხვადასხვაგვარად ითარგმნება სხვადასხვა ენებზე, არსებული კულტურული განსხვავებულობის გამო. “ეროვნული უმცირესობების” სამართლებრივი გასაზღვრის მცდელობა ევროპაშია მხოლოდ წარმატებული. მისი პირველი არაპირდაპირი

განმარტება მოხდა ევროპის საბჭოს მიერ 1992 წელს მიღებულ უმცირესობების და რეგიონული ენების ევროპულ დეკლარაციაში. დეკლარაციაში უპირატესობა ლინგვისტურ განსაზღვრებას ენიჭება, რომელიც ეროვნულ უმცირესობად მოიხსენიებს ხალხს, რომელიც უმრავლესობის ენისგან განსხვავებულ ენაზე საუბრობს. ამ შემთხვევაში სახელმწიფოში მხოლოდ ე.წ. “ძველი ენების” არსებობა იგულისხმებოდა. ამის მიუხედავად ამგვარი დეფინიცია არაა უნივერსალური ხასიათის და მას უფრო ევროპული მნიშვნელობა ენიჭება. ევროსაბჭოს მიერ 1994 წლის “ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის ჩარჩო კონვენციაში” არ არის მოცემული “ეროვნული უმცირესობის განმარტება”. (ibid: 46-60).

ამდენად, “უმცირესობების” საკითხის მკაცრი სამართლებრივი რეგულირება ჯერ კიდევ საკამათოა და არ არსებობს მისი უნივერსალური განმარტება. ამიტომაც ყოველ სახელმწიფოს ეძლევა თავისუფლება იმისა, რომ თვითონ განსაზღვროს “უმცირესობის” და მათ შორის “ეთნიკური უმცირესობის” ფორმა და შინაარსი და საკუთარი გამოცდილების და საჭიროების მიხედვით იმოქმედოს. მთავარია ამგვარია ქმედება არ მოდიოდეს უნივერსალურ საერთაშორისო ჰუმანიტარულ სამართალთან წინააღმდეგობაში.

საქართველოს შემთხვევაში, იმის მიუხედავად, რომ უკანასკნელ ხანებში, განსაკუთრებით კი ფორმალურ დონეზე ცნება “ეთნიკური” უმცირესობა მკვიდრდება, ჯერ კიდევ გაბატონებული მდგომარეობა ენიჭება ცნება “ეროვნულ უმცირესობას”, რომელიც ქართული ისტორიული და განსაკუთრებით საბჭოთა ისტორიული გამოცდილების დამსახურებაა.

2.) ეთნიკური ინტეგრაციის და მრავალეროვნები საკითხი კონკრეტულ პრაქტიკაში

ეთნიკური მრავალფეროვნების და მშვიდობიანი ურთიერთ-თანაცხოვრების პრობლემა თანამედროვე პოლიტიკის ერთ-ერთ პრობლემატურ საკითხს წარმოადგენს, რომლის გადალახვასთან შეჭიდება თითქმის ყველა დასავლურ პოლიარქიას უხდება. იმის მიუხედავად, რომ მოდერნის პოლიტიკურმა პროექტმა, რომელიც რაციონალური სამოქალაქო თავისუფლების და თანასწორობის პრინციპების საფუძველზე თანამედროვე ლიბერალური ერი-სახელმწიფო ჩამოყალიბებას ესწრაფოდა, საბოლოოდ ჯერ-ჯერობით ვერ მოახერხა საჯარო-პოლიტიკურ სივრცის მხოლოდ ტრადიციული ლიბერალური სამოქალაქო პრინციპების მიხედვით სტრუქტურირება. თითქმის ყოველი დასავლური ლიბერალური დემოკრატია ყოველდღიურად ეჩეხება ეთნიკური მრავალფეროვნებით გამოწვეულ პრობლემებს. ზოგ შემთხვევაში მოცემული პრობლემები გამოწვეულია წარსული ისტორიული ფესვებით და დასავლური სახელმწიფოების იმპერიული მემკვიდრეობებით, ზოგ შემთხვევაში კი მსგავსი ვითარება განპირობებულია მზარდი ემიგრაციით, რომლის შეჩერებაც უკვე პრაქტიკულად შეუძლებელია.

უმცირესობებთან მიმართებაში, კონკრეტული პოლიტიკის განსასაზღვრად დღემდე საკმაოდ დიდი სხვაობაა დასავლეთსა და აღმოსავლეთ ევროპას შორის. მიუხედავად იმისა, რომ დღემდე ევროპის ეს ორი მხარე, ძირითადად საერთო პოლიტიკური სტანდარტების და კონტექსტის მიხედვით მოქმედებს, წარსული ისტორიული განვითარება ჯერაც მძლავრ გავლენას ახდენს ორივე “ევროპის” არსებულ რეალობებზე. კოლექტიური ისტორიული მესიერების სიმძლავრე და მასზედ მიჯაჭვულობა კი ევროპის რაც უფრო აღმოსავლეთით მოვდივართ, მით უფრო ძალუმად შეიგრძნობა.

დასავლური სტანდარტები თითქოს და ძირითადად მოცემული და ნორმირებულია ყველა იმ მრავალრიცხოვან საერთაშორისო დოკუმენტებს და რეგულაციებში, რომელთა აღიარებაც ყველა კონსოლიდირებულ ლიბერალურ დემოკრატიას ევალება, თუმ-

ცა მხოლოდ მოცემული ფორმალური რეგულაციებით რთულია დასავლური პოლიარქიების ეთნიკური პოლიტიკის გაგება.

დასავლეთ ევროპის შემთხვევაში მკვლევარები რამდენიმე ტენდენციაზე მიუთითებენ, მაგრამ ორ მათგანს განსაკუთრებით გამოყოფენ:

1) სუბ-ეროვნული თუ უმცირესობათა ნაციონალიზმი, როდესაც უმცირესობები თავს ცალკე ერთად გაიაზრებენ ერთი დიდი ერის შემადგენლობაში. ხშირად მას, როგორც წესი, წარსული მემკვიდრეობა ასულდგმულებს. ამ დროს შესაძლოა სახელმწიფომ მიიღოს ე. წ. “მრავალი ერის ფედერალიზმის ფორმა” და უმცირესობების მოთხოვნილებები დაკმაყოფილდეს ფედერაციის ან კვაზი ფედერაციის შექმნით. ხშირ შემთხვევებში, უმცირესობის ენა სახელმწიფო ენადაა გამოცხადებული, მინიმუმ ფედერალიზმის სუბიექტის დონეზე მაინც. პირველად ამგვარ პოლიტიკას ხელი მიჰყო შვეიცარიამ და კანადამ და შემდგომ იგი მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ მთელს დასავლეთ ევროპაში გავრცელდა.

2) მეორე მიდგომა ესაა, აბორიგენი მოსახლეობისადმი დამოკიდებულება, რომელნიც ჩვეულებითი სამართლის თუ ლოკალური ენის დაცვას მოითხოვენ. ხშირად ამგვარი მოთხოვნების რეგულაცია, მათი კონსტიტუციური კოდიფიკაციითაც ხდება. ამის მიუხედავად, მოცემული პოლიტიკის განხორციელება საერთაშორისო სამართლით სავალდებულო არაა და ეს პირველ რიგში მშობლიურ ენაზე განათლების მიღებას შეეხება. საერთაშორისო ნორმები მხოლოდ ამის მინიმალურ სტანდარტებს განსაზღვრავენ. (Will Kymlicka.2002)

დასავლეთი ევროპის შემთხვევაში, აღნიშნული “პოლიტიკების” გააქტიურება ერთმნიშვნელოვანი არ გახლდათ და მას სხვადასხვა ფაქტორები გაპირობებდა:

1) დემოგრაფიული ვითარება. ხელისუფლებების მოლოდინის მიუხედავად არ მოხდა უმცირესობების ჯგუფის წევრთა რიცხოვ-

ნობის შემცირება მათი ასიმილაციის და გათქვეფის ხარჯზე. პირიქით, იგი გაიზარდა და უფრო მრავალრიცხოვანი გახდა;

2) უფლებათა გაცნობიერების გაძლიერება. უმცირესობებმა ნელ-ნელა იწყეს ადამიანის უფლებების მიერ ნაკარნახევი თანასწორობის იდეის მზარდი გაცნობიერება. შემდგომმა მოდერნიზაციამ გამოიწვია მათში უფლებათა შესახებ ინფორმაციის ცნობადობის ამაღლება. ეს მათ დაეხმარათ უფრო ორგანიზებულად ემოქმედათ და მოეთხოვათ ძველი ყაიდის ეთნიკური იერარქიიდან გამოსვლა.

3) დემოკრატია. დემოკრატია უზრუნველყო მათი საჯარო-პოლიტიკური სივრცეში სხვადასხვა დონეზე ჩართულობა, რამაც ეთნიკური უმცირესობების მოქმედების მეტი წახალისება გამოიწვია. დემოკრატია მოახდინა უმცირესობების აზრის გამოხატულების თავისუფლება, რისთვისაც ისინი უკვე ძველი რეჟიმების მსგავსად აღარ ისჯებოდნენ. ამიტომაც, ეთნიკურ უმცირესობებს, ხელი-სუფლების დანაწილების პრაქტიკის შედეგად ძალაუფლების მოპოვების მრავალი გზა და შანსი გაუჩნდათ.

4) ეთნოფედერაცია იქცა აგრეთვე ეთნო-ერთიერთობათა და-რეგულირების ერთ-ერთ სტრატეგიად, რომელმაც როგორც წარმატებები, ისე წარუმატებლობები მოიტანა. (Will Kimlicka (2002): 7-16)

“მრავალი ერის ფედერალიზმის” კონცეფციამ 5 შემთხვევაში მიაღწია წარმატებას:

ა) მშვიდობის და ინდივიდუალური უსაფრთხოების ზრდა;

ბ) დემოკრატია და დემოკრატიულ პროცედურებში უმცირესობების მონაწილეობის ზრდა;

გ) ინდივიდუალური უფლებების უფრო მეტი დაცვა და მათი შემდგომი გარანტიები, რაც ზოგადი კონსტიტუციური მმართველობა იყო განპირობებული;

დ) ეკონომიკური წინსვლა და განვითარება. ამგვარი ფედერალიზმი არ განვითარებულა მოქალაქეთა ეკონომიკური მდგომარეობის

რეობის გაუარესების ხარჯზე. მოცემული ქვეყნები მსოფლიოში ყველაზე მდიდარ სახელმწიფოებს წარმოადგენენ;

ე) ჯგუფთაშორისი თანასწორობა. მრავალი ერის ფედერალიზმმა მოსპო ან შეამცირა დომინანტი და დაქვემდებარებული ჯგუფთაშორისი უთანასწორობა. ამგვარი თანასწორობა კი საფუძვლად დაედო, როგორც ეკონომიკური, ისე პოლიტიკური და კულტურული თანასწორობას კონცეფციებს და პრაქტიკას.

დემოკრატიულმა ფედერალიზმმა მოახერხა ნაციონალიზმის სახელმწიფოს შიდა ფარგლებში მოქცევა და დაშოშმინება. ეს ეფუძნებოდა ინდივიდუალური უფლებების და თავისუფლებების დაცვას. ამიტომ მას მხოლოდ დემოკრატიის “დამსახურებად” მოიაზრებენ. ამის მიუხედავად “მრავალი ერის ფედერაციას” გარკვეული წარუმატებლობებიც ჰქონდა და ყოველთვის “გამარჯვებულ” ვითარებაში არ იმყოფებოდა:

ა) ამგვარმა მოდელმა სოციალურ ურთიერთობათა მეტი პოლიტიზაცია მოახდინა. ეთნიკური ჯგუფები და უმცირესობა-დომინანტური ჯგუფები ხშირად გულგრილნი არიან ერთმანეთის კულტურული მიღწევების და ურთიერთკომუნიკაციის ინტენსიფიკაციის მიმართ. მოცემული ფენომენი, როგორც წესი, ხშირად იწოდება “პარალელურ საზოგადოებებად” ან კიდევ “ორ სიმარტოვედ”. მრავალეროვნულ ფედერალიზმში, ეთნიკური ჯგუფები ავითარებენ რა საკუთარ ინსტიტუციებს, პრაქტიკულად “ორ სხვადასხვა საზოგადოებებად ვითარდებიან.” კანადის შემთხვევაში განსაკუთრებით თვალშისაცემი მოცემული ჯგუფებში ინსტიტუციური გაუცხოება. როგორც წესი, ისინი თითქმის საერთოდ არ იცნობენ ურთიერთგანვითარების ტენდენციებს, არ იღებენ ერთმანეთზე ინფორმაციას და ა.შ. და ეს ტენდენცია, როგორც წესი, თითქმის ყველა ასეთ სახელმწიფოს ახასიათებს. სახელმწიფო თითქოს და ყველასთვის ხელმისაწვდომი გახდა, მაგრამ სამაგიეროდ ჯგუფთა-შორისო ურთიერთობა გაუცხოვდა და დაიქსაქსა.

ბ) ფედერალიზმის მიუხედავად, სეცესიის პრობლემა არ მოხსნილა დღის წესრიგიდან. იგი ყოველდღიური პოლიტიკური ცხოვრების ნაწილია და ვერ მოხერხდა მისი პოლიტიკური დღის წესრიგიდან ამოგდება. ეთნოფედერალიზმის კრიტიკოსები ე.წ. “ეტატისტები” და “კომუნიტარები” აკრიტიკებენ ამგვარ სახელმწიფოს სეცესიონიზმის და ინტერპერსონალური ურთიერთობების გამო, თუმცა “ლიბერალ-დემოკრატებში” მას ყავს დამცველები, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ ინდივიდუალური თავისუფლებების ხარჯზე, მან მეტი ტოლერანტობა განავითარა და ეთნიკურ ჯგუფთა ურთიერთობებს არამალადობრივი სახე მისცა (Will Kimlicka (2002): 7-16).

აღმოსავლეთ-ცენტრალურ ევროპაში უფრო მეტი “ეტატისტები” და “კომუნიტარები” არიან, ვინემ “ლიბერალ-დემოკრატები”. მოცემული რეგიონის ინტელექტუალები და პოლიტიკოსები პესიმისტურად არიან განწყობილნი ქვესახელმწიფოებრივი ეთნიკური ჯგუფების ტერიტორიული ავტონომიების მოთხოვნის მიმართ და მიაჩნიათ, რომ შემდგომი მოდერნიზაცია ეთნიკური ჯგუფების წევრთა რიცხოვნობას შეამცირებს და ასიმილაციას გამოიწვევს, მაშინ როცა დასავლეთში მოცემული რეალობის განსხვავებული აღქმაა.

აღმოსავლეთ-ცენტრალური ევროპის შემთხვევაში ეთნიკური პოლიტიკის ჩამოყალიბებაში დიდ როლს ასრულებს უშიშროების საკითხები. “უშიშროებიზაციად” ახასიათებენ დასავლელი მეცნიერები აღმოსავლეთ-ცენტრალური ევროპის ეთნოპოლიტიკური განწყობებს. ხშირ შემთხვევაში გაზიარებულია აზრი, რომ უმცირესობები შეკრულნი არიან სხვა, მტერ სახელმწიფოებთან და მათი დაკვეთით მუშაობენ. აღმოსავლეთ-ცენტრალურ ევროპაში შესაძლებელია წარმართოს ღია, საჯარო დისკუსია ეთნოპოლიტიკურ საკითხების რაგვარობაზე, მაგრამ როგორც წესი იგი აწევებს

გარკვეულ შეზუდვებს და ყოველთვის გახსნილად არ ეკიდება მოცემულ საკითხებს (მაგ. უმცირესობების პარტიების აკრძალვა).

აღმოსავლეთ-ცენტრალური ევროპაში, იმპერიალიზმის ისტორიამ ჩამოაყალიბა შემდეგი შეხედულებები:

ა) რომ უმცირესობები ნაკლებად ლოიალურნი არიან და ხშირად თანამშრომლობენ ყოფილ მეტროპოლიებთან;

ბ) ძლიერი და სტაბილური სახელმწიფოს არსებობა მოითხოვს უმცირესობების სისუსტეს და ნაკლებ ძალაუფლებას. უმცირესობების ყოველი მიღწევა, დომინანტური ჯგუფის წარუმატებლობად აღიქმება;

გ) უმცირესობებთან ურთიერთობებს უპირველესად უშიშროების საკითხები განაპირობებს.

დასავლეთი ევროპის შემთხვევაში ვითარება პირიქითაა. შესაძლოა უმცირესობამ სეცესია მოახერხოს კიდევ, მაგრამ ისინი პოტენციურ მტრებად არ აღიქმებიან. პირიქით გაზიარებულია აზრი, რომ ისინი, სამომავლოდ, მოკავშირეებიც კი შეიძლება გახდნენ. ამიტომაცაა, რომ დასავლეთში სეცესიონისტური მოძრაობების მიმართ უფრო მეტი ტოლერანტობით გამოირჩევიან, ვიდრე ეს აღმოსავლეთშია. მათი ურთიერთობები ამოღებულია “უშიშროების ყუთიდან” და გადატანილია “დემოკრატიის ყუთში”. ამგვარ პირობებში მოქმედებს ზუსტად ზემოთ აღწერილი სამი ფაქტორი: დემოგრაფია, უფლებრივი სამართალშეგნების ზრდა და მიზნის მიღწევის მრავალი გზის არსებობა დემოკრატიის პირობებში. (John Rex and Gurhpal Sigh (2003): 3-4).

დასავლეთში არსებობს აგრეთვე ეთნიკური ფედერალიზმის უარყოფის და ეთნო-ურთიერთობების დარეგულირების სხვა სტრატეგიებიც. ეს არის ე.წ. “მულტიკულტურალიზმის” პოლიტიკური ფილოსოფიის და მრავალწევრიანი საზოგადოების ფორმირების იდეები.

მულტიკულტურალიზმის საკითხები დასავლეთ ევროპისთვის 1945 წლიდანაა აქტუალური. განსაკუთრებით აქტუალური გახდა მოცემული საკითხი 50-60-იან წლებში, როდესაც დასავლეთ ევროპა მასობრივმა ემიგრაციამ მოიცვა. ამავე დროს, 1989 წლის მოვლენებმაც ხელი შეუწყო მულტიკულტურალიზმის შესახებ დისკურსის განვითარებას, რომელიც დაკავშირებული იყო ხელისუფლების ადგილზე გადაცემის მოთხოვნასთან, რომელსაც, როგორც წესი, სუბ-ეროვნული ჯგუფებით დასახლებული ტერიტორიები მოითხოვდნენ. თითქმის ნებისმიერი პოლიტიკური მმართველობა აცხადებს, რომ მულტიკულტურულ საზოგადოებაში ვცხოვრობთ. ხშირად მულტიკულტურალიზმის პოლიტიკის განხორციელება ნეგატიური მხრივ აღიქმება, რომელშიც ხშირად უმცირესობებთან დაკავშირებით ყოფილი საბჭოთა კავშირის, იუგოსლავიის და თუნდაც დიდ ბრიტანეთში აღმოცენებული კონფლიქტები მოიაზრება. (John Rex and Gurhpal Singh (2003):3-4)

დასავლურ სამყაროში კითხვაზე, თუ რატომ უნდა იარსებონ განცალკევებულმა სათემო კულტურებმა, სამი პასუხი არსებობს: 1. მათ უფლება ეძლევათ იარსებონ რწმენით, რომ აქვთ შესაძლებლობა საკუთარი ღირებულებები გააჩნდეთ. ეს გულისხმობს ნახსენებ ორმხრივ ტოლერანტობას. 2. ამგვარი კულტურების არსებობა იძლევა საშუალებას ინდივიდებმა შეინარჩუნონ საკუთარი მორალური თუ ემოციური სიმყუდროვე, რომელიც აუცილებელია მათი ფსიქოლოგიური მდგრადობისთვის. ემილ დიურკჰაიმი თავის კლასიკურ ნაშრომში “შრომის დანაწილება” ამტკიცებდა, რომ ამგვარი სტაბილურობის არსებობა შესაძლებელია, მხოლოდ ორგანული სოლიდარობის შემთხვევაში, თუ კი სახელმწიფოს და ინდივიდუალურ ოჯახს შორის რაიმე შუალედი იარსებებდა. ეს კი მისი არსით პროფესიული გილდიების არსებობით იყო შესაძლებელი. ჩვენს შემთხვევაში, თანამედროვე ეპოქაში, მოცემული გილდიები ეთნიკური უმცირესობების სახითაც არსებობენ უკვე და ეთნიკურ

ჯგუფში წევრობა, გარკვეულ პროფესიულ გაერთიანებასაც წარმოადგენს და სცილდება უბრალოდ კულტურული იდენტობის საკითხებს. მიზეზი თუ რატომ უნდა იარსებონ ამგვარმა ჯგუფებმა, ისაა, რომ ეთნიკურ ჯგუფებს მიაჩნიათ, რომ ასე უკეთ ძალუმთ საკუთარ თვისტომთა დაცვა, რაიმე კოლექტიური პოლიტიკური მოქმედების განხორციელებისას (John Rex and Gurhpal Sigh (2003): 6-7).

4) ეთნო-კულტურული მრავალფეროვნების რეგულირების კონკრეტული მაგალითები

მულტიკულტურალიზმი, როგორც პრაქტიკული პოლიტიკური პროექტი წარმოიშვა 70-იანი წლების შემდეგ, როდესაც დასავლური სამყარო მოიცვა მასობრივმა ემიგრაციამ. შესაბამისად დასავლურმა ქვეყნებმა ნელ-ნელა უარი თქვეს მოდერნის მიერ განსაზღვრულ ასიმილაციას და ერთგვაროვანი ეთნო-კულტურული საზოგადოების ქმნალობაზე და ყურადღება უფრო ინტეგრაციაზე. საზოგადოება უკვე განიხილებოდა არა როგორც ერთგვაროვანი კულტურული წარმონაქმნად, არამედ სხვა და სხვა ეთნო-კულტურული და რელიგიური ერთობების თანასწორუფლებიან გაერთიანებად. მოცემული პროცესი დიდწილად იყო 1960-იანი წლების სამოქალაქო უფლებების მოძრაობის წარმატებებით განპირობებული. ჩრდილოეთ ამერიკის შემთხვევაში ე.წ. “დამამკვიდრებელი ქმედების” (affirmative action) შედეგად მრავალი რამ გაკეთდა საზოგადოების რასობრივი და სხვა ტიპის ჯგუფობრივი სეგრეგაციის აღმოსაფხვრელად, როგორც განათლების, ისე სოციალური უზრუნველყოფის, ჯანდაცვის და სხვა მრავალი კუთხით. (John Rex and Gurhpal Sigh (2003): 313-343).

ამავე დროს, საზოგადოების მსგავსმა პლურალისტულმა ხედვამ ხელი შეუწყო უფრო ტოლერანტული გარემოს ჩამოყალიბებას და სოციალური გარიყულობის აღმოფხვრას, რაც თავის მხრივ დე-

მოკრატის განვითარებასაც უწყობდა ხელს. (Владимир Малахов (2001): 42-43)

კანადური მოდელი. კანადა პირველი ქვეყანა გახდა 1971 წელს, პრემიერ-მინისტრ პიერ ტრიუდოს დროს, როდესაც მულტი-კულტურალიზმი ოფიციალურ იდეოლოგიად და სახელმწიფო პოლიტიკად გადაიქცა. საამისოდ, კანადას მრავალი წინაპირობა ქონდა. აშშ-სგან განსხვავებით კანადა არასდროს არ აღიქვამდა თავს ჰომოგენურ ერად და იმის გამო, რომ იგი ყოველთვის განიცდიდა ეთნო-ლინგვისტურ დიფერენციაციას (ანგლოფონებისა და ფრანკოფონების არსებობა). ამიტომაც მისთვის უცხო იყო “სადნობი ქვების” ტრადიცია. და რაც მთავარია, კანადა უკვე დიდი ხნის შეგუებული იყო ეთნო-ფედერალიზმის მოდელს და ტრადიციებს.

კანადის ამგვარი რეალობა დიდწილად განაპირობა ეთნოდე-მოგრაფიული სურათის ცვლილებამ (როგორც დასავლური სამყაროს სხვა ქვეყნებში). ადგილობრივმა მოსახლეობამ იწყო კლება და მოსახლეობის რაოდენობა ძირითადად ემიგრანტების ხარჯე იზრდებოდა. კანადაში სამუდამო საცხოვრებლად ყოველწლიურად დაახლოებით 260 ათასი ადამიანი მიემგზავრება (28 მილიონი მოსახლეობის პირობებში). კანადის მოსახლეობის 16% კანადის გარეთ დაბადებულ მოქალაქეებს წარმოადგენენ. ემიგრანტების რაოდენობა განსაკუთრებით აზიური ქვეყნების ხარჯზე მატულობს. იმის გამო, რომ კანადა ტრადიციული ტოლერანტობით გამოირჩეოდა კულტურული მრავალფეროვნების მიმართ, შესაბამისად მოსახლეობის ეთნო-კულტურული იდენტობაც მეტად ფრაგმენტირებული იყო. ამავე დროს, კანადა უცხოელთათვის მოქალაქეობის მინიჭების პროცედურების სიმარტივეთაც გამოირჩევა აშშ-ს და დასავლეთი ევროპის ქვეყნებისგან. კანადის მოქალაქედ გახდომა არ მოითხოვს ავტომატურად ძველ მოქალაქეობაზე უარის თქმას. ოფიციალურ დოკუმენტაციებში არსად არაა დაფიქსირებული მოქალა-

ქეობის მიღების თარიღი, რათა არ მოხდეს “ახალი” მოქალაქის „ძველი“ მოქალაქისგან დისკრიმინაცია. (ibid: .44-45).

ამის მიუხედავად კანადაში იდილიური ვითარება ნამდვილად არ არის. მულტიკულტურალიზმმა საზოგადოების ეთნო-კულტურული დიფერენციაცია კიდევ უფრო გააღრმავა. ეს განსაკუთრებით კვებეკის ფრანგულონოვან პროვინციაში გამოიქვლია. მულტიკულტურული ოფიციალური პოლიტიკის შედეგად, კვებეკის ხელმძღვანელობამ მოითხოვა ყველა ოფიციალური დოკუმენტაციის და საქმის წარმოების ფრანგულად შესრულება კვებეკის ტერიტორიაზე. სამსახურებში თუ 50 კაცზე მეტი მუშაობდა, მაშინ სამუშაო ენა ფრანგული უნდა ყოფილიყო. კვებეკელ მოქალაქეებს მხოლოდ ფრანგულად მოუწევდათ განათლების მიღება, იმის მიუხედავად ისინი მოცემულ მომენტში ცხოვრობდნენ თუ არა კვებეკის ტერიტორიაზე. სხვა შემთხვევაში სახელმწიფო უარს ამბობდა განათლების პროგრამების უზრუნველყოფაზე. (ib:Marcel Coenders and Peer Scheepers . 1994).

მოცემულმა პოლიტიკამ, იმის მაგივრად, რომ ლიბერალური თანასწორი შესაძლებლობების პრაქტიკა განეხილათარებინა, უპირატესობა ეთნოცენტრისტულ მსოფლმხედველობას და წარმომავლობის ესენციალისტურ მიდგომას მიანიჭა უპირატესობა. ყოველივე ამის შედეგად, გაღრმავდა საზოგადოების ახალი ფრაგმენტაცია და სტრატეგიკაცია, უკვე არა ტრადიციულ პროფესიულ-გილდიურ, არამედ ეთნო-კულტურულ საფუძველზე.

ავსტრალიური მოდელი: ავსტრალიაც ემიგრანტული ქვეყანაა კანადის მსგავსად. მეორე მსოფლიო ომამდე ემიგრანტთა ძირითადი ნაკადი ანგლოსაქსური სამყაროდან მოედინებოდა, ხოლო მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ მათი შემადგენლობა ძალზედ შეიცვალა და მოიცვა უკვე რამდენიმე კულტურული სივრცე და შესაბამისად ემიგრაციაც უკვე კულტურულად მრავალწევრიანი გახდა. ავსტრალიამ მყისიერი რეაქცია მოახდინა მოცემულ რეალობაზე და

მაშინვე დაიწყო ზრუნვა “თანაბარი ხელმისაწვდომობის და თანასწორობის” პრაქტიკულ რეალიზაციაზე. მთავარი ყურადღება დაეთმო უმცირესობების კონსტიტუციური უფლებების გარანტირებას და აქცენტი განსაკუთრებით სოციალურ უფლებებზე გადავიდა. ავსტრალიური მულტიკულტურარილზმი რამდენიმე პრონციპით შეიძლება რომ გამოიხატოს:

- ა) კულტურული იდენტობა
- ბ) სოციალური სამართლიანობა
- გ) ეკონომიკური ეფექტურობა

კულტურული იდენტობის შენარჩუნება და რეალიზაცია ყველა მოქალაქის უფლებადაა გამოცხადებული ისე, რომ მოქალაქეს კანადის მსგავსად წინდაწინვე არ მიეწერება რომელიმე ეთნო-კულტურული ჯგუფის წევრობა. ეს უფრო არჩევანის საკითხია. მეორე პუნქტი გულისხმობდა თანასწორობის სამართლებრივად უზრუნველყოფას, რომელმაც უნდა აღმოფხვრას კანის ფერის, სქესის, კონფესიური კუთვნილების და ა.შ. მიხედვით არსებული სოციალური დისკრიმინაცია. მესამე პუნქტი ითვალისწინებდა ადამიანის ნიჭიერების წახალისებას, რომელიც უკეთესი იქნებოდა განხორციელებულიყო, რა თქმა უნდა ჰუმანური მიდგომის თვალსაზრისით, მაგრამ უკეთესი იქნებოდა დაფუძნებოდა ეკონომიკური სარგებლიანობის პრინციპებსაც. კანადისგან განსხვავებით, ავსტრალიური მულტიკულტურალიზმი გაცილებით წარმატებული აღმოჩნდა. მისთვის უცხო იყო კანადისმაგვარი სოციალური ფრაგმენტაცია ეთნო-კულტურული კუთვნილების ფონზე. კანადისგან განსხვავებით ავსტრალიას არ გააჩნია სპეციალური სამართლებრივი აქტი მულტიკულტურალიზმის შესახებ. იგი უბრალოდ სარგებლობს რასიზმის და ეთნიკური დისკრიმინაციის აღმოფხვრის კანონმდებლობით. ამავე დროს, ავსტრალიაში არ არსებობს მულტიკულტურალიზმის საქმეთა სპეციალური უწყება და მას პრემიერ-მინისტრის დეპარტამენტი განაგებს. (ibid: 48-50).

ემიგრანტების სოციალური ინტეგრაციის საკითხებს ერთმანეთში ინაწილებენ დასაქმების, განათლების, პროფესიური გადამზადების დეპარტამენტი და კიდევ სხვა მრავალი უწყება. ამავდროს ყველა ქალაქსა თუ მუნიციპალიტეტში არსებობს სპეციალური განყოფილება, რომელიც მსგავს საკითხებს ემსახურება. (ibid: 48-50).

იმის მიუხედავად, რომ ავსტრალიური საზოგადოება ტოლერანტიზმის მაღალ დონეს ამჟღავნებს დღემდე და აგრესიულობით ნამდვილად არ გამოირჩევა “უცხოთა” მიმართ, მულტიკულტურალიზმმა მაინც წარმოშვა პრობლემები. ერთი, რომ მან თავიდან ვერ აიცილა საზოგადოების ეთნოცენტრული ხედვა და მეორეს მხრივ შეუწყო ეთნო-ელიტების ფორმირებას, რომელთაც უკვე სოციალურ-პოლიტიკურ სივრცეში საკუთარ გავლენის ზრდაზე დაიწყეს ზრუნვა. იმის მიუხედავად, რომ მოცემული ეთნო-ელიტები ხშირ შემთხვევაში დაინტერესებულნი არიან საკუთარი ეთნო-კულტურული თემის თვითმყოფადობის შენარჩუნებით და მასზედ მზრუნველობითაც გამოირჩევიან, რეალურად ხშირად მას მოცემული თემი საკუთარი ძალუფლებისთვის სჭირდება. რაც მთავარია, სოციალ-პოლიტიკურ სივრცეში ძალაუფლების ამგვარი ეთნო-კულტურული სიმბოლიზაცია, საზოგადოების ეთნო-კულტურულ საფუძველზე დისკრიმინაციას უწყობს ხელს. (ibid: 48-50).

აშშ-ს მოდელი. ამერიკამ, სადაც ყოველთვის რელიეფურად ჩანდა “მე”-ს და “სხვა”-ს დიქტომია, უარი თქვა მულტიკულტურალიზმის სახელმწიფო პოლიტიკად გამოცხადებაზე და ემიგრანტების სოციალური ინტეგრაცია მათ კერძო საქმედ დატოვა, ისე როგორც ეს ტრადიციულად იყო. იმის მიუხედავად, 80-იანი წლებიდან, ეთნოდემოგრაფიული ვითარების ცვლილების ფონზე, ამერიკულ საზოგადოებაში მაინც შეაღწია მულტიკულტურალისტურმა დისკურსმა. გამალებულმა ემიგრაციამ, რომელმაც მოიცვა აშშ, იგი დააყენა გამოწვევის წინაშე, რომ გადაეხედა მისი ტრადი-

ციული პოლიტიკისათვის, რომელიც კულტურული მრავალფეროვნების საქმეს ეხებოდა. ეს განსაკუთრებით ლათინოამერიკელი ემიგრანტების გაძლიერებას მოყვა, როდესაც ესპანური ენა დაემუქრა ინგლისურს ლინგვისტურ ბატონობაში. ამიტომაც, მრავალი ამერიკელი მოაზროვნე შეაშფოთა აღნიშნულმა ვითარებამ და საუბარიც კი დაიწყეს ამერიკული საზოგადოების კვდომაზე. (A. Schlezinger Jr. 1991).

იმის მიუხედავად, რომ აშშ, ყოველთვის ეთნო-კულტურული მრავალფეროვნებით გამოირჩეოდა, ერი, რომელიც ტრადიციულად ამერიკაში გაგებული იყო, როგორც “სადნობი ქვაბი” (melting pot), ცოტა არ იყოს ეწინააღმდეგებოდა მულტიკულტურალიზმის იდეებს. 1980-იან წლებში ერის “სადნობ ქვაბად” გაგება შეცვალა ახალმა მეტაფორამ, “ერი”, როგორც “სასალათე თასი” (შალად *Борщ*). “სასალათე თასში”, ხომ “სადნობი ქვაბისგან” განსხვავებით, მისი ინგრედიენტები და კომპონენტები უკეთ მოსჩანან და მკაფიოდ გამოხატავენ იდეას: ერთიანობა მრავალფეროვნებაში. (ibid: 51-52).

კანადის და ავსტრალიისგან განსხვავებით, აშშ-ში მულტიკულტურალიზმის იდეები აღმოცენდა აგრესიული ფემინიზმის და სხვა მსგავსი ტიპის მოძრაობებიდან, რომელნიც მიზნად ისახავდნენ ბატონობის ტრადიციული ურთიერთობების ფუნდამენტურ ცვლილებებს. ამის გამო იყო, რომ ამერიკული მულტიკულტურალიზმი გაცილებით მეტი აგრესიულობით გამოირჩეოდა, ვიდრე ეს კანადის და ავსტრალიის შემთხვევაში იყო. მულტიკულტურალისტების მთავარი სამიზნე სოციალური გარიყულობის ტრადიციული მექანიზმების ცვლილება იყო.

მულტიკულტურალიზმი განსაკუთრებით საგანმანათლებლო სისტემას შეეხო. 80-იანი წლების ბოლოს ბევრ ამერიკულ უნივერსიტეტში დამკვიდრდა მულტიკულტურალისტული პარადიგმა. ზოგიერთმა ჰუმანიტარულმა ფაკულტეტმა იმდენად რადიკალუ-

რად შეცვალა საგანმანათლებლო გეგმები, რომ საზოგადოების აღმ-
ფოთებაც კი გამოიწვია. ეთნიკურ უმცირესობათა აქტივობის “მო-
დად” ქცევამ, საზოგადოების რღვევის საშიშროება გააჩინა. საბო-
ლოოდ ტერმინი “მულტიკულტურალიზმი” უარყოფით ცნებათ
გადაიქცა. ამერიკული გამოცდილება ნათლად გვიჩვენებს, იმას, თუ
რამდენად საშიში და არაეფექტურია სოციალურ სივრცეში არსე-
ბული მრავალწახნაგოვანი განსხვავებები კულტურულ განსხვა-
ვებულობებად წარმოვაჩინოთ, ანუ საზოგადოებრივი კონფლიქ-
ტების, სოციალური განსხვავებების და ურთიერთობების კულტურ-
რიზაცია მოვახდინოთ. (ibid: 52-53).

გერმანული მოდელი. გერმანია, საკუთარი ისტორიული გა-
მოდცილებიდან გამომდინარე, ყოველთვის ერთეულოვანი ქვეყნის
შექმნას ლამობდა. გერმანული “ერთეულოვნება” გულისხმობს მონო-
ეთნიკურობას, სადაც “გერმანელად” შესაძლოა დაიბადო, იგი არას-
დროს გახდები, თუ შენი სისხლისმიერი ნათესაობა არ უკავშირ-
დება გერმანულ ფესვებს. თვით გერმანიის კონსტიტუციითაც კი
განსაზღვრულია “გერმანელობა”, როგორ ეთნიკური კუთვნილება.
იმის მიუხედავად, რომ გერმანიაც დაუახლოვდა ემიგრაციული
ქვეყნების რიგებს, რომელშიც რამდენიმე მილიონი არაგერმანელი
ემიგრანტი ცხოვრობს (და მათ შორის უამრავი არაევროპული წარ-
მომავლობის), იგი ცდილობს არ აცდეს მისთვის ტრადიციული მო-
ნოეთნიკური ერი-სახელმწიფოს იდეას. იმისდა მიუხედავად, რომ
შესაძლოა გერმანიაში ემიგრანტის რამდენიმე თაობა ცხოვრობდეს,
(რომელიც კულტურულად ყოველნაირად გერმანელი იყოს) მისი
საბოლოო “გაგერმანელება” პრაქტიკულად შეუძლებელია და მოცე-
მული ემიგრანტი, პოტენციურად საკუთარ წარმომავლობის სამ-
შობლოში დამბრუნებლად აღიქმება. გერმანია ფართედ უღებს კარს
სხვა ქვეყნებში მაცხოვრებელ სისხლით გერმანელებს, რომელთაც
უპირობოდ ეძლევათ მოქალაქეობა და ხდება მათი ჩართულობის
უზრუნველყოფა, მაშინ როცა აღნიშნული “უცხოელი” გერმანელები

კულტურულად სრულიად განსხვავდებიან ადგილობრივ თვის-
ტომთაგან, იმ ემიგრანტებისგან განსხვავებით, რომელთაც გერ-
მანული აკულტურაცია მოახერხეს. (ibid: 53-55).

ამგვარი მოდელიც, რა თქმა უნდა ახდენს სოციალური და-
მაბულობების და ურთიერთობების ეთნო-კულტურულ ჭრილში
განხილვას გულისხმობს, ანუ მათ კულტურიზაციას, რაც სამომავ-
ლოდ საფთხის შემცველია. იგი ძლიერ “მე”-ს და “სხვის”-ს დიქო-
ტომიას წარმოშობს.

1994 წელს გერმანელ ინტელექტუალთა გარკვეულმა ჯგუფმა
გამოაქვეყნა მანიფესტი, სადაც ისინი მოითხოვდნენ გერმანია გამო-
ცხადებულიყო ემიგრაციულ ქვეყნად. მოცემულმა მანიფესტმა გავ-
ლენა იქონია პოლიტიკური დღის წესრიგის შედგენაზე და პოლი-
ტიკურ დისკურსში გაჩნდა ლოზუნგი: “თანაცხოვრების პლურა-
ლისტული და მულტიკულტურული ფორმა, ძირითადი კანონის
მიხედვით”. მოცემული პლურალიზმის ავტორები ორ საკითხს
ეხებიან: ა) უკეთესია არა ქვეყანაში შესვლის აკრძალვა, არამედ მისი
რეგულირება; ბ) აუცილებელია ვესწრაფოდ “სოციალურ” და არა
“კულტურულ შეთანხმებულობას“, რაც ნიშნავს ახალი მოქალაქე-
ებისთვის ინტეგრაციისთვის ეკონომიკური და სოციალური პირო-
ბების უზრუნველყოფას. (ibid: 53-55).

ესპანური მოდელი. ესპანური მოდელი ეთნიკური მრავალ-
წევრიანობის რეგულირების ფრიად საინტერესო მაგალითს წარ-
მოადგენს. ესპანური მოდელი განსაკუთრებით საინტერესოა იმის
გამო, რომ მან შეძლო ერთის მხრივ სახელმწიფოს ერთიანობის
შენარჩუნება და მეორეს მხრივ მოახერხა დემოკრატიის პირობებში
ეთნიკურ უმცირესობათაგან დიდი „ესპანური“ სოლიდარობა რომ
შექმნა. აქვე უნდა აღვნიშნოთ ის ვითარება, რომ ესპანური ეთნი-
კური მრავალფეროვნების მოდელი ეფუძნება ესპანეთში შემავალ
„ძველი“ ეთნიკური უმცირესობების რეგულირებას და ის არ წარ-

მოადგენს პასუხს ემიგრაციაზე, როგორც ეს ჩვენს მიერ განხილულ დანარჩენ მოდელებშია.

1975 წელს, ესპანეთში როგორც კი დემოკრატიზაციის პროცესი დაიწყო, მაშინვე თავი იჩინა რეგიონების ძლიერმა პერიფერიულმა მოძრაობებმა, რომელნიც ტრადიციულად ძლიერი იყო ბასკეთსა და კატალონიაში. მათ ანდალუსია და გალისიაც დაემატნენ, მაგრამ მათ მოძრაობას უფრო ეკონომიკური სიდუხჭირე და ჩამორჩენილობა განაპირობებდა. გალისიისა და ანდალუსიისათვის ავტონომიის მოთხოვნა მათი ეკონომიკური განვითარებისთვის ერთვარ პანაცეას წარმოადგენდა. (Fred A. Lopes (1990): 51-52).

ესპანეთის ცენტრალურმა ხელისუფლებამ, პრობლემების გადასაჭრელად მოლაპარაკებებისა და კომპრომისების გზა აირჩია. ამავე დროს ახალი პოლიტიკური პროექტის გასაფორმებლად რეფერენდუმები და კონსტიტუციური რეფორმა აირჩია და მას დააფუძნა პილიტიის ლეგიტიმურობის და მდგრადობის უზრუნველყოფა.

კომპრომისების მიღწევის შედეგად ესპანეთი კონსტიტუციურ მონარქიად გადაიქცა, ხოლო ტერიტორიული მოწყობის მკვეთრი დეცენტრალიზაციის პროექტით შეიქმნა 17 “ავტონომიური ერთობა” (comunidades autonomas). მოცემული “ავტონომიების” საფუძველი რეგიონთა ეთნიკური განსახლება გახდა, თუმცა იგი ბოლომდე ეთნიკურ პრინციპს არ ეყრდნობა.

1978 წლის კონსტიტუცია ესპანეთის ორი ისტორიული ელემენტის – ფედერალიზმისა და ცენტრალიზმის რთულ ბალანსს წარმოადგენს. იგი ეყრდნობა პერიფერიების პლურალისტულ ხედვას და ამასთანავე ინარჩუნებს ესპანელობის ძველი მტკიცე ერთობის განცდას. იმისდა მიუხედავად, რომ შენარჩუნებულია ესენციალიზმის ელემენტები, უარყოფილია კულტურული ჰომოგენობის იდეა. მის ადგილს იკავებს რეგიონული დიფერენციაციის ახალი შეფასება, ზე-ეთნიკური სიმბოლოს-მონარქის სახით. სამხარეო დი-

ფერენციაცია მიღებულია ეროვნული ქსოვილის გამამდიდრებლად და არა საფრთხედ. ესპანური პოლიტიკური ფორმულა მოკლედ ასე შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ: ერთიანობა მრავალფერობებში. (D. Coversi(1999):126). ამგვარი ფორმულა განსაკუთრებით კონსტიტუციის შესავალ ტექსტში გამოსჭვივის: „კონსტიტუცია ეფუძნება ესპანელი ერის განუყოფელ ერთობას, ყველა ესპანელის საყოველთაო და დაუნაწევრებელ სამშობლოს. იგი აღიარებს და რეგიონებისა და ნაციონალობების ავტონომიის გარანტიას იძლევა, რომელნიც ურთიერთსოლიდარობის საფუძველზე უნდა შეიქმნან” (Constitucion Española, (1978) articulo 2)

კონსტიტუცია სახელმწიფო ენის გარდა, სხვა ენების დაცვისა და არსებობის საშუალებასაც იძლევა. იგი ნებას რთავს ლოკალური ენები გამოიყენონ მას-მედიის სხვადასხვა საშუალებების საწარმოებლად. რაც მთავარია, რეგიონების ტერიტორიებზე, კასტილიურთან ერთად, ადგილობრივი ენები სახელმწიფო ენის სტატუსით სარგებლობენ. ამით ესპანეთმა უარყო ძველი ცენტრალიზმის კონცეფცია, რომლის მიხედვითაც ერთი სახელმწიფო, ერთ ენას უნდა ემთხვეოდეს. ამასთანავე სახალხო სუვერენიტეტის ლიბერალური კონცეფციის ფართო გამოყენებით, ესპანეთი მაქსიმალურად შეეცადა ტერმინი “ერი” და “ნაციონალობა” ეთნიკურიდან სამოქალაქო საწყისებზე გადაეწყო, რაც პრინციპში შესძლო კიდევ. მან უარი თქვა, როგორ მულტიკულისტულ ნოვაციაზე, ასევე ასიმილაციურ ტრადიციაზე. მან შუალედური მესამე გზა აირჩია, რომელიც საჯარო-პოლიტიკურ სივრცეზე უზრუნველყოფს ეროვნულ ჰომოგენურობას, ხოლო კერძო დონეზე აღიარებს და იცავს ეთნო-კულტურულ მრავალფეროვნებას.

ესპანეთის წარმატებული დემოკრატიზაციის პროცესში ერთ-ერთი მთავარი როლი ზე-ეთნიკური მონარქის ინსტიტუტმაც ითამაშა, რომელიც არა მხოლოდ ფორმალურად, არამედ პრაქტიკულად იქცა ეროვნული ერთობის სიმბოლოდ. როგორც მიანიშნებენ

ხოლმე, არა მონარქის ინსტიტუტმა მოახდინა მეფე ხუან-კარლოსის ლეგიტიმაცია, არამედ პირიქით. “მისი უდიდებულესობას” ამგვარი მოღვაწეობის გამო ხშირად უწოდებენ “ცვლილებათა მესაჭეს” (Pilot del Cambio) (J.Linz and A. Stephen (1996): 88).

შვედეთის მაგალითი: შვედეთში ემიგრანტები ზოგადი შვედური კეთილდღეობის ნაწილად გამოაცხადეს და მოინდომეს მათი ზოგადად შვედურ სისტემაში ჩართვა. მაგრამ, როგორც აღმოჩნდა პრობლემა იყო თუ ვინ ჩაეთვალათ უმცირესობად. შვედებმა აქცენტი უმცირესობების უფროს თაობაზე გააკეთეს, რის გამოც უმცროსი თაობა უმცირესობაში აღმოჩნდა. ამის გამო, ხშირად მოცემული მოდელი მწვავე კრიტიკის საგანია ხოლმე. (Mikael Hjerm (2005): 117-138).

ნიდერლანდების მოდელი: ნიდერლანდური მოდელის განხორციელებისას ხდება საზოგადოების ე.წ. “პილარიზაცია”, როდესაც უმცირესობებისთვის ყალიბდება ცალკე საგანმანათლებლო სისტემა. კრიტიკოსები ამგვარ სისტემას “მინორიზაციასაც” უწოდებენ, როდესაც უმცირესობის წევრები ცდილობენ რომელიმე უმცირესობის ჯგუფში მოხვედრას, რათა მათი ჩართულობა თანასწორობის პრინციპზე მოხდეს ჯგუფური მიკედლებულობის საშუალებით. ამიტომაც, ამ შემთხვევაში არჩევანი შეზღუდულია და შესაძლებელია დაირღვეს ლიბერალური თანასწორობის საზოგადოების უმთავრესი პრინციპები (Harald Runblom (1994): 623-640).

დიდი ბრიტანული მოდელი: დიდ ბრიტანეთში 1964 წელს უარი თქვეს რა “ასიმილაციაზე”, გამოიყენეს ცნება “ინტეგრაცია”. ამის ინიციატორი შინაგან საქმეთა მინისტრი როი ჯენკინსი იყო, რომელმაც შემდეგნაირად განსაზღვრა იგი: “არა გაერთფეროვნებისკენ მიმართული ნიველირების პროცესი, არამედ კულტურული მრავალფეროვნება, რომელიც შეწყვილებული იქნება თანასწორ შესაძლებლობებთან და იარსებებს ორმხრივი ტოლერანტობის ატმოსფეროში”. ამავე დროს, მოცემული ინტეგრაცია გამოიხატა ხელი-

სუფლების ადგილებზე ე.წ. “დევილუციის” პროცესით, რომელმაც აამაღლა შოტლანდიის, უელსის და ოლსტერის თვითმმართველობები და მათ მქედებას მეტი ავტონომიურობა მიანიჭა. ამის მიუხედავად, დიდმა ბრიტანდეთმა უარუ თქვა ფედერალიზმზე და კვლავ უნიტარულ სახემწიფოდ დარჩა.

ჯენკინსის აზრი გულისხმობს ორი კულტურული ან ინსტიტუციური სფეროს არსებობას. ერთი მხრივ, ეს არის ორიენტაცია საჯარო პოლიტიკური კულტურის ფორმირებისკენ, რომელიც დაეფუძნება კეთილდღეობის სახელმწიფოს იდეას, სადაც ყველა მისი წევრი მინიმალური თანასწორობის ხარისხს ფლობს. მეორეს მხრივ, იგი გულისხმობს განსხვავებული ეთნო-კულტურების არსებობას, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელია ეთნიკური ენების, კულტურების თუ საოჯახო ტრადიციების შენარჩუნება. (John Rex and Gurhpal Sigh .2003):16-23).

დასკვნა

წარმოდგენილი სტატიის მიხედვით შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ეთნო-კულტურული თანაარსებობის მრავალგვარი მოდელი არსებობს, რომელნიც კონკრეტული კონტექსტის მიხედვით აღმოცენდნენ და არ არსებობს რაიმე უნივერსული მიდგომა, რომელიც ყველა ქვეყნისთვის საერთო იქნებოდა. პრაქტიკა, ტრადიციული ერი-სახელმწიფოს გადააზრების სხვადასხვა მიმართულებას ასაბუთებს, მაგრამ ამ ყველაფრის მიუხედავად, ერი-სახელმწიფო, როგორც პოლიტიკური თანაარსებობის მოდელი კვლავინდებურად უცვლელია.

აქედან გამომდინარე, საქართველო რომელსაც უწევს ეთნიკური მრავალეფეროვნებით გამოწვეული სოციო-კულტურული და პოლიტიკური გაუცხოების გადალახვა, როგორი მოდელიც არ უნდა აირჩიოს თანაარსებობისა, ეროვნული სახელმწიფოს მოდელის მიღმა ვერ წავა. პირიქით, მას მოუწევს სწორედ ეროვნული

სახელმწიფოს მოდელის მშენებლობის ბოლომდე მიყვანა და ამ მოდელში სამოქალაქო ინტეგრაციის შესაბამისი ფორმის შერჩევა, რომელიც ერთის მხრივ არ დააზარალებს სხვადასხვა სოციო-კულტურული სეგმენტის ავტონომიის გარკვეული სახის არსებობას, ხოლო მეორე მხრივ არ მოვა წინააღმდეგობაში „საქართველოს“, როგორც პოლიტიკური პროექტის მისი ყველა მოქალაქის „ერთიან და განუყოფელ სამშობლოდ“ ფორმირებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

- ჩარლზ ტეილორი (1996) „ლიბერალების და კომუნიტარების დებატები თანამედროვე პოლიტიკური ფილოსოფიის ანთოლოგია, თბილისი.
- იანოშ კიში (1996) თანამედროვე პოლიტიკური ფილოსოფიის ანთოლოგია, თბილისი.
- Arend Lijphart (1977) *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*. New Haven: Yale University Press.
- Amartya Sen (2010) *The Idea of Justice*, Penguin Books.
- Schlezinger Jr. *The Diuniting of America: Reflexions on a Multicultural Society*. Knoxville, Ten., Whittle Books, 1991.
- *Constitucion Española*, (1978) Madrid.
(<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>)
- Daniel Smihula (2009) *Definition of national minorities in International law / Oct.*, Volume 6, No. 5 (serial No. 48), *Journal of US-China Administration*, ISSN 1548-6591, USA.
- D.Conversi (1999); *Autonomous communities and ethnic settlement in Spain // An autonomy and ethnicity/* edited by Yash Gray; Cambridge University Press.
- Daniele Conversi // *The Spanish federalist tradition and the 1978 Constituion* / TELOS; number 112, summer
- Donald L. Horowitz (1992) „How to being thinking comparatively about soviet ethinc problems // *Thinking Theoretically About Soviet Nationalities*,

History and Comparison in the Study of the USRR, Edited by Alexander J. Motyl / Columbia University Press, New York.

- Donald L. Horowitz. (2000) *Ethnic Groups in Conflict*. The Regents of The University of California 2000

- Europe since 1945, Encyclopedia (2001) Volum II K-Z, edited by Bernard Cook; New York.

- Fred A. Lopes (1990) *Burgois state and rise of social-democracy in Spain // Transitions from dictatorship to democracy /* New York.

- *Nation-Building, Etnicity and Language Politics in Transition Countrie* (2003) Edited by Farimah Daftary and Francois Grin , ECMI

- The theory of Stein Rokkan (1999) State formation, nation-building and mass politics in Europe; Comparative European politics; Edited by Peter Flora; Oxford University Press.

- Robert E. Goodin (2006) *Liberal Multiculturalism: Protective and Polyglot /* Political Theory, Vol. 34, No. 3, Jun.

- Steven S. Lee, (2008) *"Borat," Multiculturalism, "Mnogonatsional'nost" /* Slavic Review, Vol. 67, No. 1; Spring,

- Kohn, Hans. (1944) *The Idea of Nationalism: A Study of Its Origins and Background*. First ed. New York: The Macmillan Company.

- Will Kymlicka (2002) *Multiculturalism and Minority Rights: West and East* JEMIE, Journal of Ethnopolitical and minority issues in Europe, Issue 4.

- John Rex and Gurhpal Sigh (2003) *Multiculturalism and Political Integration in Modern-Nation-States – Thematic Introduction /* Journal on Multicultural Societies (IJMS), Vo. 5, No. 1, 3-19 ISSN 1817-4574, www.iunesco.org/shs/ijms.

- Marcel Coenders and Peer Scheepers (2003) *The Effect of Education on Nationalism and Ethnic Exclusionism: An International Comparison /* Political Psychology, Vol. 24, No. 2, Special Issue: National Identity in Europe.

- Taylor Charles (1994) *Multiculturalism: examining the politics of Recognition*. Ed.A. Gutman, Princeton, NJ; Princeton University Press.

- J.Linz and A. Stephen (1996) *Problems of democratic transition and consolidation: Southern Europe, South America and Post-Communist Europe*. John Hopkins University Press.

- Mikael Hjerm (2005) *Integration into the Social Democratic Welfare State* / Social Indicators Research, Vol. 70, No. 2, Jan
- Harald Runblom (1994) *Swedish Multiculturalism in a Comparative European perspective* Sociological Forum, Vol. 9, No. 4, Special Issue: Multiculturalism and Diversity; Dec.
- Юрген Хаббермас, (1995) *Демократия, разум нравственность.* Москва 1995.
- Урс Альтерматт (2000) *Етнонационализм в Европе,* Москва.
- Владимир Малахов (2001) *Вызов национальному государству / Скромное обаяние расизма и другие статьи* Москва.

Zviad Abashidze

Issues of regulations of ethnic minorities in contemporary political processes: Western Experience and current Georgia

Abstract

The given article discusses the issues of regulations and basic models of accommodation of ethnic minorities in contemporary Western liberal democracies and its correlation to current Georgia. Current increasing emigration processes vis a vis origination of far rights movements in western democracies have been somehow shifted conventional ways of understanding of nation-state and ethnic coexistence, especially in East-Central Europe and even in old democracies, but from our point of view, the radical shift of traditional cores of traditional political stability requires long time and is not pretty real in short term perspectives. Therefore, for Georgia, whos' crucial challenge for successful democratic state-building remains it's ethnic diversity, the consideration of western conventional experience of civic integration and coexistence has been still actual.

Key Words: minorities/ethnic minorities; civic integration; nation-state; multiculturalism.